

УДК 364-43:005.336.5

<https://doi.org/10.37041/2410-4434-2020-15-9>

СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АНАЛІТИКО-УЗАГАЛЬНЮЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Опалюк Тетяна,

доктор педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної

педагогіки і соціальної роботи

Кам'янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1704-4184>

E-mail: pidgorna87@ukr.net

Анотація

У статті порушено проблеми аналітико-узагальнюючої діяльності соціального працівника, акцентовано увагу на сучасних підходах та тенденціях розвитку соціальної роботи, сучасних кваліфікаційних вимогах, які висуваються до спеціалістів цієї сфери. Обґрунтована позиція стосовно необхідності інтенсифікації діяльності зі спеціального цілеспрямованого розвитку/саморозвитку аналітико-узагальнюючих компетентностей соціального працівника, починаючи з процесу його професійного становлення. Загальновизнані підходи до структурування та розвитку аналітико-синтетичної, аналітико-узагальнюючої діяльності були адаптовані до особливостей професійного становлення та розвитку соціального працівника та отримали відповідну інтерпретацію, змістове наповнення.

Ключові слова: *соціальний працівник, аналітико-узагальнююча діяльність, компетентність, соціальна робота, емпатія, соціальна ситуація.*

Постановка проблеми. Тенденція до постійного ускладнення соціально-економічної ситуації в Україні, яка супроводжується зниженням рівня життя, девальвацією духовно-моральних цінностей, нарощуванням та урізноманітненням типів соціальних проблем, закономірним зростанням соціальної напруги інтенсифікує проблеми соціального захисту населення, підвищення якості спеціалістів, які опікуються цією складною сферою діяльності. Модель сучасного успішного соціального працівника посилює роль та значення здатності до продуктивної аналітичної роботи, що у комплексі визначає готовність фахівця до самостійного комплексного осмислення провідних тенденцій у сфері соціальної політики, кожної конкретної ситуації як основи визначення головних конфліктних зон, виявлення причин, що їх обумовлюють, а значить здатність самостійно розробити стратегію і тактику вирішення проблеми у кождих умовах. Водночас аналіз навіть типових проблем у структурі соціальної роботи потребує осмислення реалій як на рівні загальних соціальних впливів (держава, регіон, місто), так і в їх контексті групових чи індивідуальних їх проявів у життєвих ситуаціях, взаємовідносинах соціальної групи, що в свою чергу, має високий рівень взаємозалежності. Лише за таких умов можна розраховувати на глибину розуміння проблеми людини, особистості як суб'єкта її вирішення, тобто виходу із конфліктної ситуації при наданні адекватної допомоги кваліфікованим соціальним працівником.

Саме аналітичні компетентності соціального працівника допомагають зрозуміти соціальні проблеми в суспільстві на рівні міжгрупових, групових, міжособистісних, особистісних проблем та конфліктів, їх глибинну природу, механізми спонукання та активізації, а також комплексно оцінити ресурси соціуму, групи, людини стосовно нівелювання конфліктогенності, повного вирішення проблеми. Складність означених процесів полягає, насамперед, у структурованості та мінливості контекстів соціальних середовищ, як і життєвого простору кожної людини, поліфакторності різного

виду та рівня впливів (зовнішніх, внутрішніх). Уся ця інформація повинна стати предметом аналітико-узагальнюючих дій, оскільки лише їх результати слугуватимуть валідним підґрунтям для прийняття рішень, які у будь-якому разі будуть індивідуальними, сформованими відповідно до загальних професійних стандартів та конкретних характеристик ситуації.

Отже, готовність соціальних працівників до аналітико-узагальнюючої діяльності є складовою їх професійної компетентності, що фіксується у кваліфікаційних вимогах до фахівців цієї сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Аналіз літературних джерел з проблематики модернізації, оптимізації професійної діяльності та професійної підготовки соціальних працівників є предметом системних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців (В. Андрущенко, С. Архипова, О. Безпалько, М. Букач, О. Вільманн, Г. Вільфінг, Л. Виговська, Ю. Іщенко, І. Зверєва, А. Капська, О. Карпенко, Х. Кінтана, І. Козубовська, С. Котловий, Г. Лактіонова, Т. Логвиненко, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко, С. Шардлоу та ін.). Результати досліджень стосуються оновлення концептуальних, методологічних та практичних підходів щодо модернізації структури, змістово-технологічного забезпечення професійної підготовки та професійного саморозвитку соціальних працівників. Водночас, як свідчать результати аналізу наукової літератури з зазначених проблем, недостатня увага приділяється проблемам інтенсифікації та поглиблення досліджень, які стосуються теоретико-практичних засад цілеспрямованого розвитку професійно зорієнтованих особистісних якостей та пов'язаних з ними компетентностей соціального педагога, до яких відноситься здатність до аналітико-узагальнюючої діяльності. Загалом пріоритетним є вектор дослідження, який стимулює посилення аналітичної складової, орієнтованої на реалізацію аналітико-узагальнюючих функцій у сучасній

концепції особистісно зорієнтованої соціальної допомоги, вирішення соціальних проблем та конфліктів, на яких вона базується.

Мета статті: Визначити значущість аналітико-узагальнюючої діяльності соціального працівника в структурі його професійної діяльності, з'ясувати її сутність та особливості розвитку в системі професійного становлення.

Насамперед важливо проаналізувати місце та значення аналітико-узагальнюючої діяльності в структурі вирішення соціальних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Оцінка сутності та рівня конфліктної ситуації буде коректною лише за умови збору та систематизації відповідної інформації, її аналітичного осмислення, узагальнення і на його основі – прогнозування перспектив її вирішення, а далі – розроблення конкретної програми дій щодо усунення конфлікту. Як відмічає Ю. Іщенко, гуманітарна складова будь-якого соціально означеного конфлікту передбачає з'ясування в «системі соціальної взаємодії той зріз реальності, у якому наявна певна єдність культурного зразку та схем інтерпретації, а також рецептів його реалізації в певному життєвіті професійної діяльності за схемою «Ми – Вони»» [3, С.101-102]. Виходячи з зазначеного вище, йдеться про алгоритми прийняття рішень в ситуації надання допомоги у вирішенні конфлікту, передусім, аналізуючи особливості соціальної, міжособистісної взаємодії, яка передбачає різні схеми інтерпретації реалій: за зовнішніми ознаками, чинниками впливу, конфігурацією умов та взаємин в структурі суб'єкт-об'єктної, суб'єкт-суб'єктної типів взаємодії, що реалізуються за схемою «Ми – Вони». Насамперед, слід зазначити, що в Україні визначені провідні тенденції та рамкові стратегії вирішення соціальних проблем, а також загальні технологічні підходи до трактування та вирішення соціальних конфліктів, основи яких представлені у Наказі Міністерства соціальної політики «Про затвердження

Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)» (2016 р.).

Наприклад, у ситуації конфлікту соціальний працівник виступає свого роду посередником (медіатором) щодо його вирішення. Як зазначається у документі, «медіатор допомагає сторонам налагодити комунікацію, пояснити одна одній своє бачення конфлікту/спору, визначити шляхи його розв'язання, проаналізувати та за необхідності скорегувати можливо варіанти рішень, домовленості, а також досягти згоди щодо розв'язання конфлікту/спору та/або усунення/відшкодування спричиненої шкоди» [6]. У контексті зазначеного вище слід зауважити, що будь-які інтерпретаційні дії актуалізують процеси аналізу та узагальнення як на етапі первинного збору соціально значущої інформації, порівняння загальноприйнятих типових схем та алгоритмів інтерпретаційних дій, вибір найбільш адекватних соціальній проблемі та ситуації, так і наступного – їх адаптації до конкретних умов. Усе це актуально і в рамках фінального збору та узагальнення інформації, спрямованих на визначення ефективності процесу, програмування післядії як плану стабілізації позитивної динаміки змін.

Так само актуальними аналітико-узагальнюючі процеси, відповідно до компетентності фахівця, є в структурі розвитку особистісних якостей та їх реалізації у ситуаціях надання соціальної допомоги, вирішення соціальних проблем, конфліктних ситуацій. Взяти, до прикладу, таку професійно значущу особистісну якість соціального працівника як здатність до емпатії.

Емпатію визначають більшою мірою особистісно-рефлексійні показники, що детермінують здатність фахівця соціальної сфери до розв'язання проблем і конфліктів у сфері міжособистісних стосунків. Науковцями (Л. Виговська, Л. Довгаль Л. Журавльова, С. Котловий, О. Кулешова, С. Максименко та ін.) доведено, що в основі емпатійності – особистісні чинники, що визначають якісні характеристики власного життєвого простору фахівця соціальної сфери:

здатність до «структурування світу за її зразком», до співпереживання, а також гуманістичні цінності, альтруїзм, емоційна чутливість, мобільність та гнучкість тощо. Складно переоцінити значення розвитку цієї особистісної якості в структурі будь-якої професії типу «людина-людина», надто, коли йдеться складну та конфліктогенну професію соціального працівника, що реалізує медіаційні функції. «Психологічна позиція соціального працівника по відношенню до клієнта, так само як і реалізація принципів, забезпечує процес медіації соціальної роботи. Взаємодія соціального працівника з клієнтом будується на основі діалогу, який передбачає наступні особливості спілкування: рівність сутнісних позицій спілкуються (суб'єкт-суб'єктні відносини); довірливість, взаємна відкритість обох сторін; відсутність оцінювання (що вимірює ставлення до яких би то не було сторін індивідуальності партнера); прийняття іншого як неповторну і цінну людину» [4, с.17].

Л. Виговська обґрунтовує позицію, відповідно до якої «емпатія буває трьох видів: емоційна (базується на проєкції та наслідуванні); когнітивна (спирається на процеси порівняння та аналогії); предикативна (свідчить про здатність передбачати негативні реакції співрозмовника) [1].

Варто зауважити, що лише емоційна емпатія є стихійно-імпульсивною, тобто практично не професіоналізованою і вона, як правило, не передбачає аналітико-узагальнюючих процесів. Другий і третій види емпатії орієнтують на мобільну аналітико-узагальнюючу діяльність як значущу частину алгоритму прийняття рішень. Порівняння та аналогії в контексті когнітивної діяльності містять найвищий аналітичний потенціал і відповідають за коректність передбачення емоційних та поведінкових реакцій клієнта, наслідків обраної моделі вирішення конфлікту в цілому.

Усі перераховані професійно-особистісні якості соціального працівника повинні стати предметом спеціального цілеспрямованого та системного розвитку в системі професійної підготовки. Тобто, головні теоретико-

практичні засади діяльності фахівців соціальної сфери закономірно повинні знайти адекватне змістово-технологічне забезпечення у системі професійної підготовки фахівців. Тут так само важлива інтеграція можливостей формальної освіти та самоосвіти, яка буде ефективною у разі розуміння сутності цього виду діяльності, необхідних для неї компетентностей у контексті професії соціального працівника.

На основі вивчення літературних джерел з проблематики трактуємо сутність аналітико-узагальнюючої діяльності студента, виходячи з загальних психолого-педагогічних основ аналітичної діяльності людини безвідносно до конкретної сфери її об'єктивації, особливостей підготовки до майбутньої професійної діяльності майбутнього соціального працівника. Тому у з'ясуванні сутності ключових термінів дослідження виходимо з того, що аналітична діяльність не обмежується суто процедурою аналізу, оскільки він не може бути самоцінністю і трактується практично всіма дослідниками як умова забезпечення оптимізації діяльності, проектування перспектив її розвитку. Найбільш поширеним є трактування аналітичної діяльності за формулою «синтез – аналіз – синтез». Залежно від специфіки проблеми, що вивчається, в її вирішенні превалює аналіз або синтез (С. Рубінштейн). Аналіз невідривно пов'язаний із синтезом – узагальненням, а їх взаємозв'язок отримав відображення у формулі «аналіз через синтез» (С. Рубінштейн), який означає, що у процесі аналізу нові сторони предмета виявляються через включення їх до різних контекстів. Аналіз і синтез можуть також бути поєднані на певних етапах роботи над проблемою або виконуватися послідовно (М. Шардаков). Розкриваючи роль аналітичної діяльності при вивченні певних об'єктів, С. Рубінштейн підкреслював, що об'єкт у процесі мислення включається у все нові зв'язки і в силу цього виступає в усіх нових якостях, які фіксуються в нових поняттях; із об'єкта таким чином ніби черпають новий зміст; він ніби

повертається щоразу іншим боком, в ньому виявляються нові властивості [8, с. 98-99].

Проаналізуємо інші позиції дослідників щодо взаємодії аналітико-синтетичних, аналітико-узагальнюючих процесів. Л. Ларіна стверджує, що аналіз і синтез – дві сторони єдиного розумового процесу. Процес мислення починається з синтезу і закінчується синтезом: спочатку вивчається об'єкт в цілому, потім його частини в їх якостях, зв'язках і відносинах між собою і по відношенню до всього об'єкту, що призводить до всебічного, системного аналізу [5]. Відповідно до концепції І. Отческої, процес пізнання починається з первинного синтезу – сприйняття нерозчленованого цілого (явища, ситуації). Далі на основі аналізу здійснюється вторинний синтез. Виходять нові знання про це цілому, а це пізнане ціле знову виступає як база для подальшого глибокого аналізу і т.д. Аналізуючи, тобто виокремлюючи властивості (сторони) об'єкта, ми виділяємо ті властивості об'єкта які мають істотне значення для подальшого синтезу, узагальнення [7].

Отож, практично всі дослідники аналітичної діяльності в рамках педагогічного процесу виходять з визнання діалектичної єдності та взаємозалежності аналізу та синтезу, що реалізується в навчально-виховній діяльності. Аналітична діяльність трактується як цілісний процес, що передбачає комплексне аналізування об'єкта та синтезування, узагальнення отриманої якісно нової інформації. Відмінність позицій різних авторів полягає в тому, що деякі дослідники трактують аналітико-синтетичні процеси в контексті цілісної структури аналітичної діяльності, деякі виділяють їх окремо, акцентуючи увагу на процесах обробки результатів аналітичних дій – синтезі або узагальненні. Тому і використовуються терміни аналітико-синтетична діяльність, аналітико-узагальнююча діяльність, які часто сприймаються як аналогічні, принципова відмінність може стосуватися лише рівня та характеру обробки результатів аналізування та

їх об'єктивації у вигляді відповідних узагальнень (узагальнення як процес і результат).

У дослідженні послуговуємося терміном «аналітико-узагальнююча діяльність», щоб більш чітко визначити сутність процесів, фіксуючи при тому особливу цінність результуючого сегменту діяльності – узагальнення отриманої внаслідок аналізу інформації, яка однозначно трактується як умова переходу на вищий рівень діяльності. Не претендуючи на цілісне та вичерпне тлумачення терміну, ми зробили спробу проаналізувати окремі позиції авторів, адаптувати їх до особливостей предмету нашого дослідження.

Щоб наповнити сутність поняття «аналітико-узагальнююча діяльність» більш конкретним змістом, ми проаналізували підходи різних дослідників до трактування поняття, яке є загальним за своєю суттю і стосується пізнавальної діяльності (Л. Венгер, А. Запорожець, В. Зінченко, О. Леонтьєв, А. Рузький та ін).

У наш час недостатньо розкрито сутність поняття «аналітико-узагальнююча діяльність» з точки зору педагогіки. У філософській і особливо психологічній літературі така діяльність трактується як форма цілісного психічного відображення предметів і явищ при їх безпосередній дії на органи чуття, в основі якої лежить умовно-рефлекторна діяльність комплексу нервових зв'язків [2]. Також «...аналітико-узагальнююча діяльність в педагогіці трактується не лише як природно обумовлена, її джерелом є власна усвідомлена активність індивіда, що надає досліджуваному процесу вищий рівень вибірковості, цілеспрямованості та внаслідок цього кращі адаптивні можливості в умовах конкретних ситуацій. Спираючись на діяльнісний підхід, аналітико-узагальнюючу діяльність в процесі навчання можна розглядати як різновид навчально-пізнавальної діяльності» [9, с.353].

Ми розглядаємо аналітико-синтетичні уміння як комплекс спеціальних інтелектуальних операцій, спрямованих на виявлення, оцінку, узагальнення отриманих

знань і інтеграцію їх у вже існуючий досвід індивіда, що приводить також до якісних змін його особистості [9].

Не зважаючи на те, що поняття аналітико-синтетична та аналітико-узагальнююча діяльність є схожими за смисловими ознаками та зовнішніми характеристиками, оскільки передбачають аналогічні операційні дії в процесі їх реалізації, ми диференціюємо ці категорії за параметрами рівня здійснення за якісними ознаками.

Так, за переважною більшістю визначень, синтетична діяльність на післяаналітичному етапі передбачає варіанти з'єднання (інтеграції) елементів з урахуванням отриманих в процесі аналітичної діяльності якісно нової інформації. Тобто, синтетична діяльність може реалізуватись навіть на формалізованому, механічному рівні, оскільки йдеться винятково про забезпечення вищого рівня якості досліджуваного об'єкта, процесу.

Що ж до узагальнюючої діяльності, то ми вважаємо, що інтегративні процеси тут є значно складнішими, оскільки стосуються не тільки (або і не стільки) об'єкта дослідження, а і його суб'єкта, наприклад студента, для якого аналізування є більшою мірою не способом розв'язання задач, проблем, а способом підвищення власної професійної компетентності. Тому процес узагальнення є багатовекторним, особистісно орієнтованим і в кожному конкретному випадку буде залежати від суб'єкта аналізування за всіма значущими параметрами, в тому числі досвіду його аналітичної діяльності.

Вважаємо, що цей підхід до трактування понять має принципове значення і для практики професійної підготовки соціального працівника. Аналітико-синтетична діяльність передбачає розв'язання педагогічних проблем, ситуацій часто за наперед визначеним алгоритмом, зокрема, йдеться про ситуацію, коли студенту пропонується проблема та визначений перелік варіантів її формалізованого розв'язання. У такий спосіб у студента формується уявлення про те, що можна запам'ятати моделі поведінки у найбільш типових

ситуаціях та підготувати себе до реальної практики організації соціальної роботи.

Аналітико-узагальнююча діяльність може певною мірою протидіяти означеному підходу, акцентуючи увагу на тому, що в контексті загальних алгоритмів аналізу та обробки отриманих результатів неодмінно має бути вироблена власна позиція, оскільки немає однакових ситуацій, вони можуть бути лише типовими. І що найголовніше – вирішення будь-якої соціальної проблеми в рамках визначеної ситуації – це взаємодія її суб'єктів, а тому позиція соціального працівника (як суб'єкта) в інтерпретації ситуації, розумінні її сутності, особливостей клієнта (як значущого суб'єкта взаємодії), врахуванні деталей у будь-якому випадку буде визначальною.

І тут необхідне узагальнення як вищий рівень синтетичних дій, що продукують не лише якісно новий «продукт» діяльності, а й додаткові компетенції соціального працівника-аналітика, що стають надбанням його особистого, професійно означеного досвіду. Саме тому вищим рівнем формування аналітико-узагальнюючої діяльності студента вважаємо саме досвід аналітичної діяльності, оскільки у ньому об'єктивуються найбільш цінні професійно значущі знання, пройшовши особистісну обробку (на рівні смислів, пріоритетів, технологій тощо) інтеріоризуються у досвід аналітичної діяльності, який завжди буде індивідуальним. Досвід визначає мобільність соціального педагога, його здатність до використання отриманої інформації в умовах, що постійно змінюються.

Психологи, науковці у сфері соціальної роботи по-різному визначають етапи здійснення аналітичної діяльності, варіюється їх кількість, послідовність але у всіх підходах можна простежити певну логіку перебігу аналітико-узагальнюючих дій.

Ми спробували адаптувати загальну логіку формування аналітичної діяльності до потреб нашого дослідження, зокрема позначити сутність аналітико-узагальнюючої

діяльності через її структурну організацію у процесі професійного становлення соціального працівника. При тому важливо було врахувати специфіку аналітико-узагальнюючої діяльності в умовах компетентнісної освіти, яка реалізується через технології особистісно зорієнтованого навчання, сутність якого полягає у взаємодії досвідів того, хто вчить, та того, хто вчиться.

А це означає, що в процесі аналітико-узагальнюючої діяльності визначалася домінанта з власним підходом до її реалізації, тобто з орієнтацією на актуалізацію досвіду студента як суб'єкта цього процесу. При тому ми вважали за доцільне акцентувати увагу на аспектах процесу, пов'язаних з розвитком студентом власної концепції, методики та стилю аналітико-узагальнюючої діяльності у процесі професійного становлення.

Тому структурно всі операції аналізування та узагальнення ми поділили на три рівні, які можуть виконувати функції етапів діяльності:

Перший – синтез: первинне суб'єктивне сприйняття та трактування інформації в рамках соціальної ситуації з метою її оцінки з позиції власного досвіду. Цей етап характеризується високим рівнем суб'єктивності, переважає емоційна сфера над логікою, адже первинна оцінка ситуації часто базується саме на почуттях, а не логічних умовиводах. На цьому рівні формується мотиваційна основа подальшої аналітичної роботи, продиктована самим студентом як суб'єктом діяльності, оскільки у природний спосіб формується протиріччя між суб'єктивними уявленнями про соціальну проблему та об'єктивною необхідністю її коректного вирішення як умови ефективного професійного становлення.

Другий – аналітичний – відповідає власне за аналітичну діяльність: студент ставить завдання для аналізу, визначає його головні об'єкти у системі взаємозв'язків, розробляє логіку подальшої аналітичної роботи, добирає адекватні технологічні схеми, методи, прийоми, організує себе на їх

реалізацію. При тому студент актуалізує уже набутий досвід аналізування, який стосується власного підходу та алгоритмів мислення. Ефективність процесу передусім залежить від здатності студента адекватно інтегрувати загальну логіку та стандартизовану технологію аналізу з власним, особистісно-орієнтованим досвідом.

Третій етап – власне узагальнюючий – стосується здатності студента правильно «розпорядитися» інформацією, отриманою у процесі аналізу. Узагальнюючі дії реалізуються на наступних рівнях: 1) узагальнення отриманої внаслідок аналітичних дій інформації про об'єкт (конкретну соціальну ситуацію) та порівняння її з наслідками первинного, емоційно-стихийного сприйняття. У такий спосіб «професіоналізується» спонтанне сприйняття інформації, відбувається розвиток так званої професійної інтуїції, що є дуже важливою для соціального працівника; 2) прогноз на майбутнє, який включає в себе оцінку наслідків аналізу та вирішення певної ситуації, та оптимізацію алгоритму вирішення подібних проблем у майбутньому. Для цього аналітик має комплексно осмислити соціальну ситуацію, інтеріоризувавши отримані висновки у власний досвід. Отож, здобута внаслідок аналізу інформація не залишається на рівні окремих, несистематизованих знань та вмінь, а займає відповідне місце у структурі досвіду соціального працівника-аналітика, підвищуючи ефективність формування його як особистості, процесу становлення як фахівця.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, аналітико-узагальнююча діяльність соціального працівника – це спосіб всебічного пізнання соціального об'єкта, процесу за логікою: від первинного, суб'єктивного сприйняття з відповідним емоційно-смысловим супроводом, розкладання на частини за визначеними параметрами та їх поелементний аналіз, виявлення суттєвих характеристик складових та особливостей їх взаємодії в об'єкті (процесі) – до синтетико-узагальнюючих дій з врахуванням отриманої якісно нової

інформації та її інтеріоризацію у власний досвід аналітика, проєктування на її основі подальшого розвитку об'єкта, процесу.

Це передбачає необхідність осучаснення системи професійної підготовки майбутнього фахівця, результатом якої має стати певний рівень сформованості аналітико-узагальнюючої діяльності, що дозволить ефективно реалізовувати її при вирішенні конкретних проблемних ситуацій у соціальній сфері. Студент має набути здатності практичного використання аналітико-узагальнюючої діяльності як під час навчання, так і при виконанні у майбутньому професійних функцій соціального працівника. Аналітико-узагальнююча компетентність (здатність) інтегрує різні аспекти: теоретико-практичну готовність (знання, вміння), психоемоційні, особистісні властивості соціального працівника, досвід аналітичної діяльності, отриманий у процесі роботи над соціальними проблемами на етапі професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выговская Л. П. Проблема эмпатии в психологии. Социально-психологическая природа эмпатии: проблемы и перспективы исследования. Одесса, 1996. С. 171–186.

2. Домбек С. О. Педагогическая организация аналитико-синтетического восприятия учебных моделей младшими школьниками.

URL: http://pskgu.ru/projects/pgu/storage/wg6110/wgpgpu01/wgpgpu_01_22.pdf (дата звернення: 24.03.2020).

3. Іщенко Ю. Я. Конфлікти як предмет гуманітарної перспективи: соціальна філософія. *Філософська думка*. 2010. № 2. С. 97–105.

4. Котловий С. А. Медіація у роботі. *Актуальні проблеми соціальної сфери : збірник статей учнів, студентів і викладачів за результатами конкурсних і кваліфікаційних досліджень*, за заг.ред. Н.П. Павлик. Житомир: Вид-во

Житомирського державного університету імені Івана Франка.
Вид. 9, 2019. С.15-18.

5. Ларина Л. М. Роль домашних заданий в формировании мыслительной деятельности учащихся. URL: <http://festival.1september.ru/articles/411110/> (дата звернення: 24.03.2020).

6. Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)». 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z124316> (дата звернення: 24.03.2020).

7. Отческая И.Б. Особенности развития аналитико-синтетической деятельности учащихся профильной школы URL: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/5_105434.doc.html (дата звернення: 24.03.2020).

8. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования. АН СССР, Ин-т филос. Москва: изд-во АН СССР, 1958. 147 с.

9. Соловьева Т. А. Дидактические основы интеллектуально-развивающего образовательного процесса в начальной школе: Теоретико-экспериментальное исследование. Псков: ПГПИ, 1999. 416 с.

10. Соломонова Т. П. Формирования аналитико-синтетических умений будущего учителя. URL: http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_solomonova%20t.p..doc.html (дата звернення: 24.03.2020).

REFERENCES

1. Vygovskaya, L. P., 1996. Problema empatii v psikhologii. Sotsial'no-psikhologicheskaya priroda empatii: problemy i perspektivy issledovaniya. [The problem of empathy in psychology. Social-psychological nature of empathy: issues and perspectives of the research] Odessa, pp. 171–186.

2. Dombek, S. O. Pedagogicheskaya organizatsiya analitiko-sinteticheskogo vospriyatiya uchebnykh modelei mladshimi shkol'nikami. [Pedagogical organization of analytical-synthetic perception of educational models by young schoolchildren.] URL: http://pskgu.ru/projects/pgu/storage/wg6110/wgpgpu01/wgpgpu_01_22.pdf. [in Russian].

3. Ishchenko, Yu. Ya., 2010. Konflikty yak predmet humanitarnoyi perspektyvy: sotsial'na filosofiya. [Conflicts as a subject of humanitarian perspective: social philosophy] *Filosofs'ka dumka*. no. 2. pp. 97–105.

4. Kotlovyy, S. A., 2019. Mediatsiya u roboti. [Mediation in the work.] *Aktual'ni problemy sotsial'noyi sfery : zbirnyk statey uchniv, studentiv i vykladachiv za rezul'tatamy konkursnykh i kvalifikatsiynykh doslidzhen'* .N.P. Pavlyk [Ed.]. Zhytomyr: Vydvo Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. issue 9, pp. 15-18.

5. Larina, L. M. Rol' domashnikh zadaniy v formirovaniy myslitel'noi deyatel'nosti uchashchikhsya. [The role of 'homework' in the formation of mental activity of students.] URL: <http://festival.1september.ru/articles/411110/> [in Russian].

6. Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky «Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu sotsial'noyi posluhy poserednytstva (mediatsiyi)». [Order of the Ministry of Social Policy "On compliance with the State Standard of Social Mediation Service".] 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z124316> [in Ukrainian].

7. Otcheskaya, I.B. Osobennosti razvitiya analitiko-sinteticheskoi deyatel'nosti uchashchikhsya profil'noi shkoly. [Features of the development of analytical and synthetic activities in the profession-oriented school.] URL: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/5_105434.doc.html [in Russian].

8. Rubinshtein, S.L., 1958. O myshlenii i putyakh ego issledovaniya. [About cogitation and ways of its research.] AN SSSR, In-t filos. Moskva: izd-vo AN SSSR.

9. Solov'eva, T.A., 1999. Didakticheskie osnovy intellektual'no-razvivayushchego obrazovatel'nogo protsessa v nachal'noi shkole: Teoretiko-eksperimental'noe issledovanie. [Didactic bases of intellectual-developing educational process in primary school: Theoretical and experimental research.] Pskov: PGPI.

10. Solomonova, T.P. Formirovaniya analitiko-sinteticheskikh umenii budushchego uchitelya. [Formation of analytical and synthetic skills of the future teacher.] URL: http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_solomonova%20t.p..doc.html [in Russian].

THE ESSENCE AND PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE ANALYTIC ACTIVITY OF THE SOCIAL WORKER

Opaliuk Tetiana,

*doctor of Pedagogical Sciences,
associate Professor at the Department of
Social Pedagogy and Social Work
in Kamyanets-Podilsky
National Ivan Ohienko University.*

Introduction. The article deals with the problems of clarifying the value of a social worker's analytical-generalizing activity, focusing on modern approaches and trends of social work development, modern qualification requirements, put to specialists in this sphere. In particular, tendencies towards modern models and quality criteria of social worker are analyzed, strengthening the humanistic, personality directed component.

Purpose. The necessity of intensifying the function of intercession (mediation), subject-subjective relations of social worker and client in solving social problems, conflict situations is argued.

Results. The position regarding the necessity of intensifying activity on special purposeful development / self-development of

social worker's analytical-generalizing competences, starting from the process of his professional formation, is substantiated. The model of a modern successful social worker is associated with the ability to perform productive analytical work: independent comprehensive analysis of the leading tendencies in the social policy sphere, each specific situation, which in the complex determines the readiness to independently program the logic and method of solving the conflict situation.

Methods. Analytical and generalizing activity is interpreted as a mechanism and method of a social object (situation, problem) complex cognition by the logic of three-level actions: a) primary, subjective perception with appropriate emotional and semantic support; b) decomposition into components and their elemental comprehension, identification of the components' essential characteristics and the nature of their interaction in the object (process); c) synthetic and generalizing actions, taking into account the qualitatively new information received and its exteriorization in own experience and practical activity.

Originality. In this way the generally accepted approaches to structuring and development of analytic-synthetic, analytical-generalizing activity were adapted to the peculiarities of the social worker's professional formation and development. They received appropriate interpretation and semantic content.

Conclusion. The results of the research are equally relevant for the system of the social workers' professional training of and their professional development and self-development in the system of postgraduate education.

Key words: social worker, analytical and generalizing activity, competence, social work, empathy, social situation.